

युक्तस्य लक्षणान्युक्तायुं जानस्याह तैलेति उत्तरं उत्कृष्टतरं एकाधमनसः लक्षणमिति शेषः ॥ २२ ॥ २३ ॥ स्थिरत्वात्बहिर्मुखत्वनिवृत्तेः निश्चलत्वात् अंतरप्रकंप्यत्वात् ॥ २४ ॥ महतः महत्तत्त्वस्य मध्ये स्थितं त्वंपदार्थं तमसो मध्ये स्थितं तत्पदार्थं ज्वलनसन्निभं चिन्मात्रं तदुभयनिष्कृष्टं ॥ २५ ॥ एतेन दर्शनेन केवलं मोक्षं देहत्यागात्वाक्किंचिदज्ञानानुवृत्तिरस्तीति भावः ॥ २६ ॥ योगं ह्रीबत्वमार्षं वयंकृतकृत्या इति मन्यंते मनीषिणः अनुभवसिद्धयोगाकैवल्यमित्यर्थः तथाच श्रुतिः ऊर्ध्वमूलमवाकूशाखं वक्ष्यो वेदसंप्रति न स जातु जनः श्रद्धा न्युर्मामरयादिति ॥ २७ ॥ इति शांति ० मोक्ष ० नै ० प्रा ० षोडशा

तैलपात्रं यथा पूर्णं करभ्यां गृह्य पुरुषः ॥ सोपानमारुहेद्भीतस्तर्ज्यमानो सिपाणिभिः ॥ संयतात्मा भयात्तेषां न पात्राद्दिदुमुस्त्यजेत् ॥ तथैवोत्तरमागम्य एकाग्रम नसस्तथा ॥ २३ ॥ स्थिरत्वादिद्रियाणां तु निश्चलत्वात्तथैव च ॥ एवं युक्तस्य तु मुनेर्लक्षणान्युपलक्षयेत् ॥ २४ ॥ स्वयुक्तः पश्यते ब्रह्मयत्तत्परममव्ययं ॥ महत्तमसो मध्ये स्थितं ज्वलनसन्निभं ॥ २५ ॥ एतेन केवलं यातित्यक्त्वा देहमसाक्षिकं ॥ कालेन महताराजनश्रुतिरेषा सनातनी ॥ २६ ॥ एतद्वियोगयोगानां किमन्ययोगलक्षणं ॥ विज्ञायतद्विमन्यंते कृतकृत्या मनीषिणः ॥ २७ ॥ इति श्रीमहाभारते शांतिप ० मोक्ष ० षोडशाधिकत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३१६ ॥ याज्ञवल्क्य उवाच तथैवोक्तममाणं तु शृणुष्व अवहितो ह्यप ॥ पञ्चामुक्तममाणस्य वैष्णवं स्थानमुच्यते ॥ १ ॥ जंघाभ्यां तु वसून् देवानामुयादिति नः श्रुतं ॥ जानुभ्यां च महामागान्साध्यान्देवानामुयात् ॥ २ ॥ पायुनोक्तममाणस्तु मैत्रं स्थानमवाप्नुयात् ॥ पृथिवीं जघनेनाथ ऊरुभ्यां च प्रजापतिं ॥ ३ ॥ पार्श्वभ्यां मरुतो देवान्नाभ्यामिन्द्रत्वमेव च ॥ बाहुभ्यामिन्द्रमेवादुरुरसारुद्रमेव च ॥ ४ ॥ ग्रीवया तु मुनिश्रेष्ठं नरमाप्नोत्यनुत्तमं ॥ विश्वे देवान्मुखेनाथ दिशः श्रोत्रेण चाप्नुयात् ॥ ५ ॥ घ्राणेन गंधवहनं नेत्राभ्यामग्निमेव च ॥ भ्रूभ्यां चैवाश्विनौ देवौ ललाटेन पितृनाथ ॥ ६ ॥ ब्रह्माणमाप्नोति विभुं भूध्रीं देवाग्रजं तथा ॥ एतान्युक्तमणस्थानान्युक्तानि मिथिलेश्वर ॥ ७ ॥ अरिष्टानि प्रवक्ष्यामि विहितानि मनोषिभिः ॥ संवत्सरवियोगस्य संभवंति शरीरिणः ॥ ८ ॥ योरुंधर्तौ न पश्येत दृष्टपूर्वा कदाचन ॥ तथैव भ्रुवमित्याहुः पूर्णे दुंदीपमेव च ॥ ९ ॥ खंडाभासं दक्षिणतस्तेऽपि संवत्सरायुषः ॥ परचक्षुषि चात्मानं येन पश्यंति पार्थिव ॥ १० ॥

धिकत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३१६ ॥ ॥ ७३ ॥ केवल्यप्राप्तिराजयोगफलमुक्त्वा हठयोगफलमाह तथैवेत्यादिना अत्रयस्मिन्यस्मिन्नाधारे समनस्को वायुरामरणांतिं ध्रियते तत्तदा धारदेवतालो कंतेन तेनैवाधारद्वारेणोक्तम्यगच्छतीति प्रघट्टकतात्पर्यं ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ भूध्रीं शृणुयानाद्या ब्रह्मरंध्रेण एतन्मम मुक्तिस्थानं नान्यत् तथाच श्रुतिः शतं चैकाच हृदयस्य नाज्यस्तासां मूर्धानमभिनिःसृतैका तयोर्ध्वमापन्नमृतत्वमेति विष्वङ्मुन्या उक्तमणे भवंतीति ॥ ७ ॥ मृत्युं संनिहितं ज्ञात्वा पिहितमाचरेदित्याशयेनाह अरिष्टानीति ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥

* संवत्सेणमृत्योः